

**EUSKAL POESIAREN
HASTAPENAK**

PASTORALA

SARRERA

EUSKAL POESIAREN HASTAPENAK bideo-seriea euskal literaturaren historiaren atal garrantzitsu baten berri emateko asmoz egin dugu. Bideo-seriean ahozko euskal literaturarekin hasi eta, XVIII. mendeko Larramendi eta jarraitzaileen garaia bitartean, zazpi kapitulutan, Europan izan ziren korronte nagusiak hobekien ordezkatzan dituzten autoreak kokatu ditugu. Eurak izan dira, neurri handi batean, gaurko euskal literatoen ereduak.

Garaia eta garaiko literatura aztertzeaz gain, bideo-serieak euskal literaturaren alorrean lehen urratsak eman zituztenen berri eman nahi du. Bai garaian garaiko egoera soziopolitikoak aurkeztuz, bai inguruko herri eta nazioetako sortzaileen eragina aztertuz.

Horregatik guztiagatik, uste dugu ezinbestekoa dela batxilergoan diharduten ikasleei Euskal Herrian Erdi Arotik aurrera izan diren lehen literatur ekintzak eta, inguruetako hizkuntzen indarra itzela zen garaian, euskara hizkuntza literario bilakatzen lagundu zutenen izaera erakustea.

Bideo hauek euskaraz komunikatzeko gai diren ikasleentzat eginak daude, D ereduan ikasten ari diren Batxilergokoentzat, alegia.

EUSKAL POESIAREN HASTAPENAK bideo-seriea hogeitun minutuko iraupena duten zazpi bideoz osatua dago.

PASTORALA

Jakintzagaiaren helburu nagusia
testuen ulermenari eta ekoizpenari loturik dauden
komunikazio-trebetasunak garatzea da.

Etaparen beharrianak kontuan izanik, hizkuntzaren erabilera formalenei buruzko literatura, kultura eta zientzietako diskurtsoak izango ditu aztergai nagusiki jakintzagai honek.

Literaturak hausnartzeko bidea emango die ikasleei, gizakiak bere bizipenak eta pentsamenduak besteengana helarazteko erabili izan dituen testu-mota eta komunikaziorako estrategiei buruz.

Hezkuntza literarioa lortu behar da, irakurle gaituak prestatzea eta irakurtzeko zaletasuna piztea helburutzat harturik. Izan ere, literatura kultur aberastasuna ez eze, giza portatzearen eta norberaren buruaren ezagutzan sakontzeko bide egokia da.

Testuen aukeraketa egiterakoan, Euskal Literaturako idazle, jenero, eta garairik esanguratsuenak hautatu beharko dira, ahal den heinean gazteen mundu-ikuskera eta testuinguruarekin lotuz.

Garrantzitsua da ikasleek literatur forma eta genero nagusiak ezagutzea, betiere testuak sortu diren testuinguru historiko eta kulturalera hurbilduz eta generoek historian zehar izan dituzten aldaketak kontuan hartuz.

EUSKAL POESIAREN HASTAPENAK

Seriearen asmoa ikaslea hausnartzen jartzea da.

Horretarako, poesiaz baliatzen gara.

Poemen gaineko azalpenak, ikasleak ez daitezen beldurtu, modu arin eta ulerterrazean ematen ahalegindu gara.

Serieak, poesia lagun, gure historiaren zati baten berri eman nahi du.

Izan ere, gizartearen gorabeherak pertsonengan duten eragina, ederki asko islatu ohi dute artistek euren obretan.

Poesigintzaren gainean hausnarketa egiteak, pertsonen historia ezagutzeko abagune aparta eskain diezaguke.

HELBURU OROKORRAK

Literatur lanak modu kritikoan interpretatzea eta balioestea, beren izaera artistikoa gauzatzen duten elementuak identifikatuz, hizkuntzaren erabilpen sortzaileari erreparatuz, kultur tradizioarekin lotuz eta sortzeko ezaugarri sozialak ezagutuz.

Euskal literatura ezagutzea, betiere kultura europar eta unibertsean kokaturik, eta azterketarako bibliografi iturriak aurkituz eta era kritikoan erabiliz.

Literatur lanen aurrean jarrera zabala erakustea, lanotan norbanakoen eta gizartearen islaz konturatuz eta kanpoko mundua irudikatzen ahalmenaz ohartuz.

Irakurketaz gozatzea, eta irakurketa aisialdirako gozamenezko ekintzat hartzea.

EBALUAZIO IRIZPIDEAK

Literatur lanen edukia interpretatzea, generoen egiturekin eta erabilitako prozedura erretorikoekin erkatuz.

--Literatur genero jakin batean kokaturiko lanak interpretatzeko ahalmena balioetsi nahi da, betiere genero horri dagozkion prozedura erretorikoak eta literatur tradizioa abiapuntutzat harturik. Horretarako, testu literarioaren iruzkina landu eta literatur lan osoak edota literatur lanen zentzu orokorra apurtzen ez duten atal luze samarrak irakurri beharko dira.

Euskal Literaturako lan esanguratsuenak interpretatzea, lanak sortu diren garaia, egilea eta dagokien ingurune sozial, historiko eta estetikoak erlazionatuz eta kanpoko literaturekiko loturak eginez.

--Irizpide honen helburua, ikasleek literatur fenomeno ingurune historiko jakin batean sortzen den gertakari kultural gisa ulertzeko duten ahalmena balioestea da. Horretarako, literaturaren garai esanguratsuen ezaugarriei buruzko ezagupenak erabiltzen ikasi, informazio-iturri egokiak aurkitu eta literatur lanen interpretazioan lorturiko informazioari iritzi kritikoa aplikatu ere.

Literatur lanen eduki ideologikoa ezagutzea eta lan hauek gaurko gizartearekiko duten esanahiaz iritzi kritikoa osatzea.

--Irizpide honen bitartez, ikasleak literatur lanen pean dagokeen ideologia ezagutzeko duen ahalmena balioetsi nahi da. Horretarako, hiru puntu hauei erantzungo dio:

- egilearen lanarekiko asmoari;
- lana kokatzen den testuinguru historiko eta sozialari;
- gaur egun lanak sorarazten dituen interpretazioei.

EDUKIAK

3. atala. Literatur diskurtsoa

A) Kontzeptuzko edukiak:

- Gertakari komunikatibo eta estetikoak. Kultura eta kultur gertakaria.
- Ahozko literaturaren ezaugarriak bai Euskal gizartean, bai European eta munduan.
- XV. eta XVIII. mendeen bitarteko korrante literarioen isla orduko euskal idazleen lanetan.
- Euskal literatura idatziaren historia: XV.-XVIII. mendeetako datu nagusiak

B) Prozedurazko edukiak:

- Olerki esanguratsu zenbaiten irakurketa, azterketa eta interpretazioa.
- Literaturaren mugan dauden zenbait testuren irakurketa, azterketa eta interpretazioa.
- Obra literarioen testuinguru historiko eta soziala ulertzeko tresnen aplikazioa.
- Norberak sortutako testu poetikoen idazketa eta irakurketa.

C) Jarrerazko edukiak:

- Literatura gertakari komunikatibo eta estetiko gisa balioestea, baita norbanakoaren islapen eta errealtate historiko eta sozialaren adierazpen bezala ere.
- Literatur testuen irakurketa ekintza atsegin eta aberastasun-iturri pertsonal eta kultural gisa balioestea.
- Literatur lanen ekoizpen, hedapen eta hartzea baldintzatzen dituzten alderdi soziologikoak ezagutu eta modu kritikoan balioestea.
- Literatur lanen eduki ideologikoa ezagutzea.

5. Atala hizkuntza eta hizkuntzak

A) Kontzeptuzko edukiak

- Euskararen historia. Euskararen hedapena historian zehar.

B) Prozedurazko edukiak

- Euskararen ibilbidea ahozkotasetatik neoklasizismora. Sarako eskola, Larramendiren eskola.

C) Jarrerazko edukiak

- Euskararen batasunaren aldeko jarrera positiboa, tokian tokiko euskalkiak ere bultzatuz.

EUSKAL POESIAREN HASTAPENAK

Nola erabili

Seriea Euskal Literatura gaia ematen duenak XV. - XVIII. mendeko literaturaz mintzatzerakoan erabiltzea proposatzen da. Ondo legoke, bideoa martxan jarri aurretik, garai hori, gainetik bada ere, klasean aipatua izatea.

Lehenengo bi kapituluetan ez daukagu autore protagonistarik. Ahozko literaturaren munduan sakontzen dute.

—Lehenengoan, **dekorazio-olerkiak eta koplak zaharrak** dira mintzagai.

—Bigarrenean, Erdi Aroko **euskal baladak**.

—Hirugarrenean, Zuberoako **pastorala**.

Hirugarren kapitulua, pastoralarik eskaintzen zaio. Ahozkotetasunaren eta idazketaren artean kokatu ohi dira pastoralak.

—Errenazimendua **Bernart Etxepareri**.

—Barrokoa **Pedro Agerre Axularri** eta **Joanes Etxeberri** Ziburukoari.

—Klasizismoa **Oihenarti**.

—Neoklasizismoa **Xabier Maria Muniberi** eta **Pedro Ignazio Barrutiari**.

Beste lau kapituluetan idazketa da nagusi, eta bakoitza idazle bati edo biri eskainiak daude.

Zazpi bideoetan, haien poemak irakurketaz gain, bakoitzari dagokion garaiko arte korrontearen berri ematen da.

Errezitalariek euskara batuan eginiko bertsoak irakurriko dituzte, ikasleak ez dezan izan aparteko arazorik lehen entzunaldian ulertzeko.

Jatorrizko bertsoak gida didaktikoan emango dira, dagozkien azalpenekin. Horrela ikasleek bi bertsoak alderatu ahal izango dituzte, eta irakasleak egoki baderitzo, euskalkia landu ahal izango du.

Poemak lantzeko proposamenak

- Poemaren gaia identifikatzea.

- Poemaren laburpentxo bat egin dezatela eskatzea (ahoz zein idatziz).

- Entzundako poemen kopiak banatzea ondoko ariketak egiteko:

-lexiko landu

-baliabide literarioak identifikatu eta aztertu

-**Testu poetikoen irakurketa espresiboa:** errezitalariak nola irakurtzen dituen ohartzeko eskatuko diegu ikasleei; ondoren, poesia ahots gora irakurtzeko esango diegu. Horretarako, beldurrak uxatzea ezinbestekoa da; girotze-lana egin behar da, beraz. Adituek eta, batez ere, poetek olerkiak entzuteko direla diote, bakarrik gaudenean ere, ahots gora irakurri beharrekoak direla. Horixe esango diegu ikasleei.

-**Literatur lantegia:** ikasturtean zehar egin daitekeen ekintza da hau. Neskak eta mutilak hamabi eta hemezortzi urte bitarteko epe honetan hasten dira poemaren bat edo beste idazten. Horixe izango da irakaslearen erronka, **poesiazale direnak identifikatu eta haiei bultzadatxo bat ematea**. Bideo-serieko poemen gainean bertsio pertsonalak egiten has daitezke ikasleak; geroago, beren poema propioak idazteko.

*Oso garrantzitsua da ikaskideen aurrean irakurtzera ausartzea.
Ondoren, gainerako ikasleek entzundakoari buruzko
euren iritzia emango dute.*

Liburuak

Orokorrak

Sarasola, Ibon: *Euskal literaturaren historia*, Lur argitaletxea, Donostia, 1970

Lekuona, Juan Mari: *Ahozko Euskal Literatura*, Erein, Donostia, 1982

Diaz Plaja, D.: *Literatura vasca*, Madril, 1972

Onaindia, Santi: *Euskal literatura*, Etor, Bilbo, 1972-1977

Kortazar, Jon: *Euskal literaturaren historia txikia*, Erein, Donostia, 1997

PASTORALA

Urkizu, Patri: *Euskal Teatroaren Historia*, Kriselu, Donostia, 1975,

Labaien, Antonio Maria: *Teatro euskaro*,. Añamendi, Donostia, 1965

Herelle, G.: *Etudes sur le théâtre basque. Les pastorales à sujet tragique*, Paris, 1923

3.- PASTORALA

Zuberoan egiten den antzerki era ez tradizional bati deitzen zaio pastorala, haren argumentuak ezaugarri serioak dituelarik: santuen bizitzak, Frantziaren historia, gai klasikoak... Pastoralak ahozkotasanaren eta idazketaren artean erdi mailakoak lirateke.

Kortazar, Jon: Euskal literaturaren historia txikia

Erdia Aroan sortu zen. Eliz barruetan aurkezten ziren, misterioetan, drama liturgikoetan. Gaur egun, Zuberoako pastorala da antzezten den bakanetako bat.

- Zuberoako pastoralak, ia beti, herriko plazan ematen dira.
- Herriko jendeak antzezten du.
- Aktoreen mugimenduek kantuaren erritmoari jarraitzen diote.
- Obra guztiak bertsoan idatziak daude.
- Liturgian erabiltzen diren gregorianozko errezitaldien antzekoa izaten da.
- Oihal batez eszenatokia bitan banatzen da. Onak ate urdinetik ateratzen dira eta gaiztoak gorritik.
- Erabat manikeoak izaten dira. Onak eta gaiztoak ongi definiturik agertzen dira.
- Lehen predikuak antzeztuko denaren gaia ematen du. Kontatzen den historiaren barruan deabruaren agerraldi batzuk eta tarteka pasarte komikoak sartzen dira. Elkarrizketa batez amaitzen da: azken predikua.

Errezitalariek *Abadia Urrustoi* pastoraleko testuak irakurriko dituzte.

ABADIA URRUSTOI

Pastoralaren idazlea: Jean Louis Davant

Pastoralaren errejenta: Battitta Urruty

Pastoralaren emaileak: Zuberoako ikastoletako haur, irakasle eta etxeokak.

ABADIA URRUSTOI

Lehen predikua

1. Jainkoak denei zorion aurriderik maitagarriak, Zazpi Euskal Herrietarik batazunean jarriak.
2. Egungo gure sujeta munduan da famatua euskaldun handienetarik Antonio Abadia
3. Aita zuen Urrustoiko irlandesa, berriz, ama. *bera jakintzun elki zen, bereziki astronomoa.
4. Etiopia ikertu zuen anai Arñorekin. Eta hameka urtez han *hanixko lan zuen egin.
5. Hendaian eraiki zuen Abadia jauregia. *Eta hartan adelatu zeruaren ikergia.
6. Jakintzen akademian izendaturik izan zen eta denborarekila batartzun horren president.
7. Euskararen sustatzeko euskal jaiak antolatuz *koblakarien primakak han zituen saristatu.
8. Euskaldunen batazuna *beti beit zuen txerkatu, "Euskaldunen aita" izen ederra du merexitu.
9. Honki hanitx zor deioгу zazpi Euskal Herrietan. Eta harekin dabilta kosmonautak izarretan.
10. Omenaldi, gorazarre Antonio Abadia, zure ohoretan dugu egin festa bat handia!

*Bera jakintzun elki zen: bera jakitun (aditu) izan zen.

*Hanixko lan zuen egin.: anitz lan zuen egin

*Eta hartan adelatu: eta bertan ezarri

*Koblakarien primakak: koplarien bertsoak

*Beti beit zuen txerkatu: beti baitzuen sustatu

ABADIA URRUSTOI

Hattan eta Marigaitz

Marigaitz

- *Errak Hattan, bizi hiza,
- *Asperra egotxi duka?
- *Pausordua uztak orai,
- *arrapitz dadin guduka.

Pe hortarik manu zonbait
uken bait ditut azkarrak,
*sakolatik elki behar
dutuk laster aztaparrak.

Hattan

Gure beharrik ez dine,
aspaldi honetan gizonek,
feit handirik ez bat dute
Luziferren xede onek.

Hain ditun urguilu jankinak,
oilarrak handi nahian,
gerla pizten dine berek
*epantxutik ken gitean.

Marigaitz

Isil hadi, arnegata,
zaparta bat bildu gabe,
*auher natea, zotuka,
lanean ez izan herabe.

Katoliko, protestantak
behar dütiagu berezi,
xuri, beltzak, Eüskaldünak,
algarren kontre nahasi.

Hattan

Holako jandarmesarik
Izan daitea oitean?
Aharrak ahatz ditzagün
*bi frisaten emaitan.

Gero joanen gutun biak
manu horien betetzera,
hauts pean lo dauden
*inkatzen atitxatzera.

Marigaitz

Holaxe maite haut Hattan
Osoki deabruz egina,
argiaren udüria,
Luziferren ihakina.

Jende guzia sar bedi
orain gurekilan plazan,
arrenkurak ahutzerik
mundo osoaren dantzan.

- *Errak Hattan, bizi hiza: Esan Hattan, bizi haiz eta,
- *Asperra egotxi duka?: nahiak bete al dituk?
- *Pausordua uztak orain,: siesta utz ezak orain
- *Arrapitz dadin guduka : piz dezagun borroka
- *Sakolatik elki behar : sakelatik atera behar
- *Epantxutik ken gitean : enbarazutik ken gaitzezan
- *Auher natea, zotuka, : mugi hadi, alfer hori
- *Bi frisaten emaitan : bi dantzatan lotuaz
- *Inkatzen atitxatzera : ikatzak biziartzera

ABADIA URRUSTOI

Agur eta ohore Euskal Herriari

Zazpi Eukal Herriek bat egin dezagun,
Guztiak beti-beti gauden gu euskaldun.

Agur eta ohore Euskal Herriari
Lapurdi, Baxenafar, Zibero gainari
Bizkai, Nafar, Gipuzko eta arabari
Zazpiak bat besarka lot beitez elkarri.

Haritz eder bat bada gure mendietan
Zazpi adarrez dena zabaltzen airean,
Frantzia, Espainian, bi alderdietan
Hemen hiru eta han lau, bat da zapietan.

Zuri gaude otoitzez, jaungoiko maitea,
Lagun ezazu zerutik euskaldun jendea,
Begira dezan beti lehengo fedea,
Zor zaizkion zuzenekin erdiets bakea.

ABADIA URRUSTOI

Astronomoaren otoitza

*Ekitoltze betean, zeruen loria
*Zohardi tipilean, izarren joria!
Musika ixilean baltsan elgarreki
Miliar bat galaxia, mila miliar eki!

Agur argizagia, agur artizarra,
Ametsik ederrenak, orotan maiteenak
Egun batez heltuko zuetara
Aingeruak bezala hegalez gizonak.

Holako ondasunak ospean ikusiz
Merezi uken gabe gozatuz dohanik
Norbaiti nahi dizkiot eskerrak itzuli,
Zein ereilek zituen zeruan ereinik?

Zure haurrak izanez, ez gara nor nahi
*Gure primantxa eta bai auridegoa
Behar guntuke beti gogoan eduki
Lurrean zabal dadin izarren mengoa.

*Ekitoltze betean, zeruen loria :
Eki(eguzki) argiz betea, zeruen lorea
*Zohardi tipilean, izarren joria! :
Gauerdi argian, izarren joria!
*Gure primantxa eta bai auridegoa :
Gure primantza(primutasuna) eta bai anaiartea

ABADIA URRUSTOI

Mixel Abadia eta Elissabet.

Mixel Abadia
Sakrifizio handi bat
behar dizut eskatu
Irlanda maitea utziz
*herrialat gei dit huilantu.

Elissabet.
*Hatsarretik ari nintzan,
noizko zitekeen ote,
hebenko denbora laster
dikezugu beraz bete.

Ez deitadazu aipatu
baina banakizun segur
zurekilan ezkontzean
ez nintzatekeala zuhur.

Mixel Abadia
Emazte guztiz maitea
pena handiz dut ikusten:
zure malurra eginik,
bizia dizut itsusten.

*Herrialat gei dit huilantu :
Herrira nahi dut hurbildu
*Hatsarretik ari nintzan :
Aspalditik ari nintzen
*Ez, ez, irus egin nauzu :
Ez, ez zoriontsu egin nauzu
*Horra zikuzu eta negua :
Badatorrela eta negua
*Honarat ez niz arrajinen! :
Honantz ez naiz itzuliren

Elissabet.
*Ez, ez, irus egin nauzu,
baina heben bizitzea
ez zatekeala betiko
sentitu nizun bihotzean.

Ainara udan bezala
hego aldetik jin zinen.
*Horra zikuzu eta negua,
ez deizu honik egiten.

Gure haurrentzako ere
itzultzea dugu hobe,
Irlandaren izatea
orain beit da dohakabe.

Zure eta haurren amorez
urrats hori dit eginen.
Agur, Irlanda, betiko,
*Honarat ez niz arrajinen!

Mixel Abadia
Zure bihotzaren hona
ezin dut aski laidatu.
Penaz banoa ni ere,
Irlanda beit dut maitatu.

Zurekin ezkontzean dut
uharte hau esposatu,
heben haurrak uken eta
heben zurekin altxatu.

ABADIA URRUSTOI Azken predikua

<p>1. Eskerrik anitz orori
zuen batzar ederraz
eta gaurko sujetari
egin duzuen harreraz.</p>	<p>6. Hortaz egin nahi zuen
hizkuntza bat mundutarra,
Euskal Herrian bederen
*etxek dezagun euskara.</p>
<p>2. Zuen esku zarta honek
anitz gaitu laguntu,
gaizki emanak aitzitik
dereizkutzue parkatu.</p>	<p>7. Gure hurrek egun batez
ez gitzaien ahalkeraz
aitetamen mintzajean
mintza gitzaien euskaraz</p>
<p>3. Ikusi duzue denek
nor zen gure Abadia,
orano beit da bizirik
Haren argia munduan.</p>	<p>8. Izarren argia bego
bakearen zerbitzuko
eta ez gerla bideetan
urgulutan zartatzeko.</p>
<p>4. Jakintza eta herria
*zerbitzatuz arraheinki,
gizon galanta denetan
ohorezki da ibili.</p>	<p>9. Batazuna egin bedi
munduaren zabalean,
etsenplua dugun eman
Euskal Herrien artean</p>
<p>5.- Maite zuen aberria
laguntu du gisa oro,
euskaldunen mintzajea
*goratu ezin haboro.</p>	<p>10. Horiek dutugu Abadiak
utzi deiskun ondasunak.
Izan ontsa, jende honak,
agur, agur, Euskaldunak!</p>

*Zerbitzatuz arraheinki : zerbitzatuz prestuki (etengabeki)
*Goratu ezin haboro : goratu ezin gehiago
*Etxek dezagun euskara : eutsi(atxiki) dezagun euskara

Pastoral bateko poema bat irakurri dut

Pastoralaren idazlea:.....

Poemaren izena:.....

Hitz hauek ez ditut ulertu:.....

Pastoralaren gai nagusia:.....

Irakurritako poemaren gaia:.....

Poeman agertzen diren irudi poetikoak:.....

-----Olerkia klasekideen aurrean ozenki irakurri-----

Pastoralen egituraren eta Erdi Aroko antzerki herrikoien egiturari
eta antzezleei buruz laburpena egin.

Gaurko antzerkiaren egituran zein gaietan, ba al du islarik
Pastoralaren egiturak eta gaiak?

EUSKAL POESIAREN HASTAPENAK

Kapitulua

- 1.- DEKORAZIO OLERKIAK / KOPLA ZAHARRAK**
- 2.- EUSKAL BALADA**
- 3.- PASTORALA**
- 4.- ERRENAZIMENTUA**
- 5.- BARROKOA**
- 6.- KLASIZISMOA**
- 7.- NEOKLASIZISMOA**

Lehenengo bi kapituluak ahozko literaturarekin lotura estu-estua daukate.

Hirugarrenak, ahozko literaturaren garaiko egitura izan arren gaurko pastoralak bere idazlea izaten duenez, ahozkoaren eta idatziaren artean kokatu dugu.

Hurrengo lau kapituluak euren egile ezagunak daukate. Gutxi izan arren korrante literario bakoitzeko bat edo bi aurkeztu ditugu.

Ekoizlea

Banatzailea

Getaria, 18 - behea
01010 Vitoria-Gasteiz
Tel-faxa: 945200608

artez@ikusentzunezkoa.euskalnet.net

LG: VI - 07 / 05

Ikasmaterial honek
Hezkuntza, Unibertsitate
eta Ikerketa Sailaren
egokitasun-aitormena du.

2005 / 02 / 14